

ΚΛΕΑΡΧΟΣ Δ. ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ

έκφραση έκθεση

γ' γενικού λυκείου

[70 ανεπτυγμένα θέματα]

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΟΠΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΓΑΛΕΙΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

www.patakis.gr

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α΄ Θεματική ενότητα: Μέσα μαζικής επικοινωνίας

Ανάγνωση κειμένων	11
Βιβλίο και τηλεόραση	19
Η τηλεόραση ως αναπαράσταση του πραγματικού	22
Τα ριάλιτι	26
Διαφήμιση	30
Παραπληροφόρηση	34
Κοινή γνώμη	38
Διαδίκτυο	42
Η λειτουργία των μέσων μαζικής επικοινωνίας	47

Β΄ Θεματική ενότητα: Απομάκρυνση του ανθρώπου από τη φύση – Καταναλωτισμός

Ανάγνωση κειμένων	53
Η απομάκρυνση του ανθρώπου από τη φύση	56
Επιπτώσεις του καταναλωτισμού	61
Πλεονεξία και υλικός ευδαιμονισμός	64
Επικίνδυνες διατροφικές συνήθειες	67

Γ΄ Θεματική ενότητα: Διαπροσωπικές σχέσεις – Αλλοτρίωση

Ανάγνωση κειμένων	73
Ορθολογισμός και συναίσθημα	77
Αποξένωση	81
Φιλία	85
Το κέρδος και οι διαπροσωπικές σχέσεις	90
Αλλοτρίωση	93

Δ΄ Θεματική ενότητα: Επιστήμη, μύθος και πραγματικότητα

Ανάγνωση κειμένων	99
Τεχνολογική ανάπτυξη	102
Εξειδίκευση	105
Τεχνοκρατική αντίληψη	108
Αυθεντία	112
Ο μύθος της ουδετερότητας της επιστήμης	113
Βιοτεχνολογία, κλωνοποίηση, γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί	117
Επιπτώσεις από τη χρήση των κινητών τηλεφώνων	122

Ε' Θεματική ενότητα: Εργασία

Ανάγνωση κειμένων	129
Κριτήρια επιλογής επαγγέλματος	131
Σtereότυπα σχετικά με τη μορφή της εργασίας	134
Ισοτιμία χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας	134
Ανεργία	135
Εργασία	138

ΣΤ' Θεματική ενότητα: Παιδεία

Ανάγνωση κειμένων	145
Παιδεία	147
Για ένα άλλο σχολείο	150
Αυτομόρφωση	154
Αλληλεγγύη και παιδεία	157
Η αισθητική αγωγή στην εκπαίδευση	160
Το κωμικό στοιχείο στην εκπαίδευση	165
Αναλφαβητισμός	168
Το δικαίωμα στη μόρφωση	173
Ο διαχωρισμός των μαθητών	175

Ζ' Θεματική ενότητα: Γλώσσα

Ανάγνωση κειμένων	179
Γλώσσα: τυπική έκφραση ενός συμβατικού λόγου ή απελευθερωτική διαδικασία σκέψης και γραφής;	182
Αρκτικόλεξα	189
Λακωνικότητα	190
Γλωσσομάθεια	192

Η' Θεματική ενότητα: Διάλογος, αυτοκριτική, κριτική

Ανάγνωση κειμένων	199
Διάλογος	201
Αυτοκριτική	204
Κριτική	209
Η υπέρβαση του ρόλου του διανοουμένου ως απόμακρου αρθρογράφου	212

Θ' Θεματική ενότητα: Τέχνη

Ανάγνωση κειμένων	217
Τέχνη ή μαζική κουλτούρα	219
Χώροι και μνημεία πολιτισμικής κληρονομιάς	223

Ι' Θεματική ενότητα: Παράδοση, μόδα, τουρισμός

Ανάγνωση κειμένων	229
Οι νέοι και η παράδοση	231
Πίστη στη μοίρα ή ο άνθρωπος δημιουργός της ιστορίας;	236
Μόδα	239
Τουρισμός	242

ΙΑ΄ Θεματική ενότητα: Τροχαία δυστυχήματα

Ανάγνωση κειμένων	249
Τροχαία δυστυχήματα	251

ΙΒ΄ Θεματική ενότητα: Δικαιώματα και ελευθερίες

Ανάγνωση κειμένων	257
Ρατσισμός	269
Έμφυλη ανισότητα	275
Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρία	279
Ανθρωπιά: από την απαξίωση στη συλλογική δράση	283
Πρόσφυγες και μετανάστες	287
Ολοκληρωτικά καθεστώτα	291
Λαϊκότητα και λαϊκισμός	297
Η ελευθερία της σκέψης	300
Πόλεμος και ειρήνη	301
Θανατική ποινή	305
Η ένδεια και η εξαθλίωση	308
Ψυχολογική ελευθερία	314
Ψυχική δύναμη μπροστά στη φυσική καταστροφή	318

ΙΓ΄ Θεματική ενότητα: Αθλητισμός

Ανάγνωση κειμένων	323
Η εμπορευματοποίηση του αθλητισμού	326

ΙΔ΄ Θεματική ενότητα: Οικογένεια, νέοι, τρίτη ηλικία

Ανάγνωση κειμένων	331
Οικογένεια	333
Οι παλαίμαχοι της ζωής	336
Χάσμα γενεών	340
Νέοι, βιβλίο και ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης	344
Κόμικς	348
Ελεύθερος χρόνος των νέων	352
Ναρκωτικά: διαδικασία χειραγώγησης και καταναλωτική πράξη	356
Παραβατική συμπεριφορά των νέων	360
Διανοούμενοι και νέοι	365
Συντηρητισμός: αντίπαλο δέος το όνειρο	369

Επαναληπτικά διαγωνίσματα ανά θεματική ενότητα	375
--	-----

Ενδεικτικές απαντήσεις

– στις ερωτήσεις και στις ασκήσεις ανά θεματική ενότητα	419
– στα επαναληπτικά διαγωνίσματα ανά θεματική ενότητα	438

Η επικυριαρχία της δημοσιογραφίας

Όπως το πολιτικό και το οικονομικό πεδίο, και σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι το επιστημονικό, καλλιτεχνικό ή λογοτεχνικό ή και νομοθετικό πεδίο, το δημοσιογραφικό πεδίο υποβάλλεται στη δοκιμασία των ετυμηγοριών της αγοράς, διαμέσου της άμεσης κύρωσης της πελατείας ή της έμμεσης κύρωσης της ακροαματικότητας, ακόμη και αν η ενίσχυση του κράτους μπορεί να διασφαλίσει κάποια ανεξαρτησία έναντι των άμεσων καταναγκασμών της αγοράς. Οι δημοσιογράφοι είναι αναμφίβολα πολύ περισσότερο επιρρεπείς να ασπαστούν το «κριτήριο ακροαματικότητα» κατά την παραγωγή («να το απλοποιήσουμε», «να το συντομεύσουμε» κτλ.) ή κατά την αξιολόγηση των προϊόντων ή ακόμη και των παραγωγών («περνάει στο γυαλί», «πουλάει» κτλ.).

Σύμφωνα με την ιδιαίτερη λογική ενός πεδίου που είναι προσανατολισμένο στην παραγωγή ενός κατεξοχήν φθαρτού αγαθού, όπως είναι οι ειδήσεις, ο ανταγωνισμός για την πελατεία τείνει να λάβει τη μορφή ανταγωνισμού για την προτεραιότητα, για την «πρωτιά», για τις πιο πρόσφατες ειδήσεις (το scoop, το «λαβράκι») – πολύ μάλιστα περισσότερο, προφανώς, όσο εγγύτερα στον εμπορικό πόλο πρόκειται το μέσο. Ο καταναγκασμός της αγοράς ασκείται αποκλειστικά μέσω της επίδρασης του πεδίου: πράγματι, πολλά από τα scoops, που επιδιώκονται και θεωρούνται «ατού» για την κατάκτηση της πελατείας, δεν πρόκειται να υποπέσουν καν στην αντίληψη των αναγνωστών ή των θεατών και αντιληπτά θα γίνουν αποκλειστικά και μόνο από τους ανταγωνιστές, καθώς οι δημοσιογράφοι είναι οι μόνοι που διαβάζουν όλες τις εφημερίδες. [...]

Εγγεγραμμένος καθώς είναι στη δομή και στους μηχανισμούς του πεδίου, ο ανταγωνισμός για την προτεραιότητα επιστρατεύει και ευνοεί εκείνους τους φορείς που είναι εξοπλισμένοι με επαγγελματικές διαθέσεις, οι οποίες τείνουν να εντάξουν τη συνολική δημοσιογραφική πρακτική υπό το έμβλημα της ταχύτητας (ή της σπουδής) και της άενης ανανέωσης. Ακριβώς διαμέσου των χρονικών καταναγκασμών, που επιβάλλονται συχνά με τρόπο απολύτως αυθαίρετο, ασκείται η δομική λογοκρισία, η οποία δεν γίνεται αντιληπτή στην πράξη, αλλά εκβιάζει τους λόγους των τηλεοπτικών καλεσμένων. Αυτές οι επαγγελματικές διαθέσεις ενισχύονται αδιάλειπτα από τον ίδιο τον προσωρινό χαρακτήρα της δημοσιογραφικής πρακτικής, η οποία, υποχρεώνοντας τους δημοσιογράφους να ζουν και να σκέφτονται μέρα παρά μέρα και να αξιολογούν μια πληροφορία σε συνάρτηση με την επικαιρότητά της, ευνοεί ένα είδος μόνιμης αμνησίας. [...]

Άλλη επίπτωση που προκαλεί το πεδίο, εντελώς **παράδοξη** και ελάχιστα ευνοϊκή για τη συλλογική ή ατομική εδραίωση της αυτονομίας: ο ανταγωνισμός εξωθεί σε μόνιμη επιτήρηση (η οποία μπορεί να φτάσει σε σημείο αμοιβαίας κατασκόπευσης) των δραστηριοτήτων των ανταγωνιστών, με στόχο την εκμετάλλευση των **αποτυχιών** τους, την αποφυγή των λαθών τους, την παρεμπόδιση των επιτυχιών τους και κυρίως την προσπάθεια δανεισμού των υποτιθέμενων εργαλείων της επιτυχίας τους (θέματα ειδικών αφιερωμάτων, τα οποία θα πρέπει να επαναληφθούν, βιβλία που καταγράφηκαν από άλλους και για τα οποία «δεν μπορείς να μη μιλήσεις», καλεσμένοι που πρέπει οπωσδήποτε να έχεις, ζητήματα που πρέπει οπωσδήποτε να «καλύψεις», επειδή κάποιοι άλλοι τα ανακάλυψαν, κι ακόμη δημοσιογράφοι που πρέπει να διεκδικήσεις είτε από πραγματική επιθυμία απόκτησής τους είτε για να παρεμποδιστεί η απόκτησή τους από τους ανταγωνιστές). Με αυτόν τον τρόπο, στο συγκεκριμένο τομέα, όπως και σε άλλους, ο ανταγωνισμός όχι μόνο δεν είναι αυτόματα γενεσιουργός **πρωτοτυπίας** και διαφορετικότητας, αλλά αντίθετα τείνει συχνά να ευνοεί την ομοιογένεια της προσφοράς, όπως εύκολα μπορεί να διαπιστωθεί αν συγκριθούν τα περιεχόμενα των μεγάλων εβδομαδιαίων περιοδικών ή των ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών καναλιών με μεγάλη ακροαματικότητα. Ο συγκεκριμένος όμως ισχυρότατος μηχανισμός έχει επιπρόσθετα ως επίπτωση ότι επιβάλλει με παραπλανητικό τρόπο στο σύνολο του πεδίου «επιλογές» σε εργαλεία διάδοσης που είναι αμεσότατα και πλήρως υποταγμένα στις ετυμηγορίες της αγοράς, όπως είναι η τηλεόραση. Επιλογές που συμβάλλουν στον προσανατολισμό της συνολικής παραγωγής προς τη διατήρηση των καθιερωμένων αξιών.

Pierre Bourdieu, *Για την τηλεόραση*, μτφρ. Αλεξάνδρα Σωτηρίου, Καίτη Διαμαντάκου, Εκδόσεις Πατάκη (διασκευή) (βλ. σχολικό βιβλίο *Θεματικοί Κύκλοι*, σελ. 178 -180)

Ερωτήσεις κατανόησης του κειμένου

1. Πώς η δομική λογοκρισία, η οποία δεν γίνεται αντιληπτή στην πράξη, εκβιάζει τους λόγους των τηλεοπτικών καλεσμένων;
2. Πώς ο ανταγωνισμός για την αποκλειστικότητα της είδησης «όχι μόνο δεν είναι αυτόματα γενεσιουργός πρωτοτυπίας και διαφορετικότητας, αλλά αντίθετα τείνει συχνά να ευνοεί την ομοιογένεια της προσφοράς»;

Ασκήσεις επεξεργασίας του κειμένου

1. Να προσδιορίσετε τι δηλώνει η χρήση των εισαγωγικών: «κατά την παραγωγή (‘‘να το απλοποιήσουμε’’, ‘‘να το συντομεύσουμε’’ κτλ.) ή κατά την αξιολόγηση των προϊόντων ή ακόμη και των παραγωγών (‘‘περνάει στο γυαλί’’, ‘‘πουλάει’’ κτλ.)».

2. Ποια είναι τα δομικά στοιχεία της τρίτης παραγράφου και με ποιον τρόπο αναπτύσσεται: «Εγγεγραμμένος καθώς είναι... είδος μόνιμης αμνησίας»;
3. Να γράψετε πλαγιότιτλους των παραγράφων του κειμένου.
4. Να γράψετε συνώνυμα των λέξεων αποδίδοντας τη σημασία που έχουν στο κείμενο: πεδίο, ετυμηγοριών, κύρωσης, επιρρεπείς, ασπαστούν, φθαρτού, σπουδής, αένας, συνάρτηση.
5. Να γράψετε αντώνυμα των λέξεων αποδίδοντας τη σημασία που έχουν στο κείμενο: ανεξαρτησία, ανταγωνισμού, συχνά, αντιληπτή, προσωρινό, παράδοξη, αποτυχιών, πρωτοτυπίας.

Τα ψέματα της εγκυρότητας

Κάποτε νομίζαμε ότι η σοβαρότητα συμβαδίζει με την εγκυρότητα στα μέσα ενημέρωσης. Υπάρχει όμως και ο «έγκυρος» κιτρινισμός. Αυτός είναι πολύ χειρότερος από τον γνήσιο, λαϊκό κιτρινισμό. Έχουμε συνηθίσει στη διάκριση των μέσων ενημέρωσης σε «έγκυρα» ή «σοβαρά» από τη μια μεριά και «κίτρινα» ή απλώς «λαϊκά» από την άλλη. Με βάση αυτή τη διάκριση, θεωρείται ότι οι ειδήσεις που προέρχονται από τα πρώτα είναι διασταυρωμένες και ορθές, ενώ τα ρεπορτάζ των μέσων της δεύτερης κατηγορίας είναι αναξιόπιστα, ακόμα και φτιαχτά. Μια προσεκτικότερη ματιά στα χαρακτηριστικά των δύο κατηγοριών οδηγεί σε **διαφορετικό** συμπέρασμα. Ο διαχωρισμός δεν προφυλάσσει τους αναγνώστες και τους τηλεθεατές από το ψέμα, την υπερβολή, την αστήρικτη προπαγάνδα. Συμβαίνει το αντίθετο. Όταν μια είδηση προέρχεται από «λαϊκό» φύλλο, όλοι είναι **προετοιμασμένοι** να την υποδεχθούν με κάποια επιφύλαξη. Η ίδια είδηση σε πρωτοσέλιδο «έγκυρης» εφημερίδας έχει την ισχύ της **απόλυτης** αλήθειας.

Αν περιοριστούμε στην εικόνα των μέσων ενημέρωσης στις ΗΠΑ, εκεί δηλαδή όπου πρωτοεμφανίστηκε ο όρος «κίτρινη δημοσιογραφία», διαπιστώνουμε ότι ακόμα και τα φύλλα ή τα κανάλια με το μεγαλύτερο κύρος είναι γεμάτα ανακρίβειες, υπαγορευμένες ειδήσεις, έως και ωμά ψέματα. Ο πρώτος λόγος είναι ότι τα ίδια κατευθυνόμενα ρεπορτάζ δημοσιεύονται σε όλα τα σοβαρά μέσα. Τα «ανταγωνιστικά» δηλαδή μέσα δεν έχουν κατά κανόνα συμφέρον να **αποκαλύψουν** τον «κιτρινισμό» του αντιπάλου τους, εφόσον φιλοξενούν ανάλογο θέμα και τα ίδια. Στα μέσα του περασμένου Νοέμβρη δεν υπήρχε ούτε ένα σχόλιο στην «Ουάσιγκτον Ποστ», τους «Νιου Γιορκ Τάιμς», τη «Γουόλ Στρίτ Τζέρναλ» ή το NBC, το CBS και το ABC που να αμφισβητεί την υποχρέωση των ΗΠΑ να επιτεθούν στο Ιράκ. Προβλήθηκαν τρεις μόνο «εναλλακτικές» προτάσεις: ο βομβαρδισμός του Ιράκ, η δολοφονία του Σαντάμ και η αποστολή στρατευμάτων. Δεν υπήρξε ούτε γραμμή για τις διαμαρτυρίες των ειρηνιστών στις ΗΠΑ, δεν ακούστηκε τίποτα για τους εξόριστους Ιρακινούς που ζητούσαν να μη γίνει πόλεμος, δεν δόθηκε βήμα στους διανοούμενους που υποστήριζαν την **ειρηνική** λύση. Την ίδια μέρα (24.11.97) διάλεξαν τα δυο μεγάλα εβδομαδιαία περιοδικά («Τάιμ» και «Νιούσγουικ») να κάνουν στόχο τον Σαντάμ στα εξώφυλλά τους. Και στα κύρια ρεπορτάζ τους ασχολούνταν με την προοπτική δολοφονίας του. «Μήπως πρέπει απλώς να τον σκοτώσουμε;» αναρωτιέται ο Τζ. Μακάλιστερ στο «Τάιμ». Το «Νιούσγουικ» απαντά αρνητικά, μόνο και μόνο όμως για τεχνικούς λόγους: «Είναι δύσκολη υπόθεση ο βομβαρδισμός των σπιτιών του Σαντάμ. Έχει 49

κατοικίες, οι 30 χτίστηκαν μετά τον πόλεμο». Αντίστοιχα σχόλια ανακαλύπτουμε σε όλον τον σοβαρό Τύπο των ημερών. «Ο Σαντάμ Χουσεΐν είναι ο λόγος που ο Θεός έφτιαξε τους πυραύλους Κρουζ», γράφει ο Τόμας Φρίντμαν στους «Νιου Γιork Τάιμς». Και ο Ρίτσαρντ Κοέν στην «Ουάσιγκτον Ποστ» ταυτίζει τον Σαντάμ με το «απόλυτο κακό». Ενορχηστρωτής αυτής της απροκάλυπτης προπαγάνδας, ο Τζορτζ Στεφανόπουλος, ο οποίος, ως σύμβουλος ειδήσεων του δικτύου ABC, δεν μασάει τα λόγια του: «Η δολοφονία του Σαντάμ είναι η πιο ηθική λύση».

Ακόμα και όταν κάποιο –μικρότερης εμβέλειας– μέσο τολμά να κάνει κάποια δυσάρεστη για τους κρατούντες αποκάλυψη, πέφτουν όλα τα άλλα πάνω του να το πνίξουν. Η «Σαν Χοσέ Μέρκιουρι Νιους», τον Αύγουστο του 1996, με σειρά άρθρων αποκάλυψε ότι η υποστήριξη που παρείχε η CIA στους Κόντρας της Νικαράγουας συνδέεται με τη μαζική εισαγωγή κοκαΐνης στις φτωχογειτονιές των μαύρων στο Λος Άντζελες. Οι τρεις μεγαλύτερες εφημερίδες της χώρας («Ουάσιγκτον Ποστ», «Νιου Γιork Τάιμς» και «Λος Άντζελες Τάιμς») κάλυψαν με τη σιωπή τους την αποκάλυψη επί ένα μήνα. Και ξαφνικά τον Οκτώβριο επιτέθηκαν συντονισμένα στη «Μέρκιουρι Νιους» καταγγέλλοντας τις πηγές και τις διαπιστώσεις της. Από τη δική τους πλευρά, οι «σοβαρές» εφημερίδες στηρίχθηκαν αποκλειστικά στη διάψευση της ίδιας της CIA. Όλα τα επιχειρήματά τους έφεραν τη σφραγίδα «κρατικών πηγών που είναι σε θέση να γνωρίζουν τη δραστηριότητα των υπηρεσιών ασφαλείας». Η στάση αυτή των τριών μεγάλων εφημερίδων ερμηνεύεται από το παρελθόν τους. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 οι «Νιου Γιork Τάιμς» και η «Ουάσιγκτον Ποστ» είχαν υποστηρίξει τη στρατιωτική βοήθεια στους Κόντρας, και το Φεβρουάριο του 1988 είχαν πείσει το Κογκρέσο να εγκρίνει την πολιτική του Ιράνγκέϊτ.

Αυτή η αναξιόπιστη δημοσιογραφία των «έγκυρων» φύλλων δεν περιορίζεται στα «εθνικά» θέματα των ΗΠΑ. Ακόμα και τα πρωτοσέλιδά τους φιλοξενούν με μεγάλη ευκολία ψέματα, ανακρίβειες, παραπληροφόρηση. Σε κύριο άρθρο περί εγκληματικότητας (11.2.94) η «Τζέρναλ» υποστήριζε ότι «έχει γίνει ρουτίνα για τους εγκληματίες να δολοφονούν τα θύματά τους κατά τη ληστεία για να εξαφανίζουν τα ίχνη τους». Σύμφωνα όμως με τις στατιστικές του FBI το 99,7% των ληστειών δεν καταλήγουν σε φόνο.

Είναι αυτονόητο ότι η έγκυρη αυτή παραπληροφόρηση που συντάσσεται στις ΗΠΑ επηρεάζει μέσω των μεγάλων πρακτορείων ειδήσεων και των συνεργασιών με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας όλου του κόσμου την εικόνα της πραγματικότητας σε ολόκληρο τον πλανήτη. Γι' αυτόν τον λόγο έχει ιδιαίτερη αξία η δημιουργία και η εξάπλωση στην ίδια την Αμερική δικτύων και ομάδων δημοσιογράφων που έχουν μοναδικό σκοπό την αποκατάσταση της αλήθειας και την ανατροπή του «έγκυρου» κιτρινισμού.

Ερωτήσεις κατανόησης του κειμένου

1. Πώς οι συντάκτες του κειμένου αποδομούν στην πρώτη παράγραφο την αντίληψη ότι «Η σοβαρότητα συμβαδίζει με την εγκυρότητα στα μέσα ενημέρωσης»;
2. Πώς αποδεικνύουν ότι η αναξιόπιστη δημοσιογραφία των «έγκυρων» φύλλων δεν περιορίζεται στα «εθνικά» θέματα των ΗΠΑ;

Ασκήσεις επεξεργασίας του κειμένου

1. Με ποιον τρόπο και ποιο μέσο πειθούς αναπτύσσεται η τέταρτη παράγραφος: «Αυτή η αναξιόπιστη δημοσιογραφία των “έγκυρων” φύλλων... δεν καταλήγουν σε φόνο»;
2. Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η πρώτη παράγραφος: «Κάποτε νομίζαμε ότι η σοβαρότητα... την ισχύ της απόλυτης αλήθειας»;
3. Γιατί χρησιμοποιούνται η παρένθεση και τα εισαγωγικά: «Οι τρεις μεγαλύτερες εφημερίδες της χώρας (“Ουάσιγκτον Ποστ”, “Νιου Γιορκ Τάιμς” και “Λος Άντζελες Τάιμς”）」;
4. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική: «Στα τέλη της δεκαετίας του '80 οι “Νιου Γιορκ Τάιμς” και η “Ουάσιγκτον Ποστ” είχαν υποστηρίξει τη στρατιωτική βοήθεια στους Κόντρας».
5. Να γράψετε τα συνώνυμα των λέξεων: εγκυρότητα, αστήρικτη, ξαφνικά, εξάπλωση, σκοπό.
6. Να γράψετε τα αντώνυμα των λέξεων: διαφορετικό, προετοιμασμένοι, απόλυτης, αποκαλύψουν, ειρηνική.

Δημοσιογραφία και πολιτική

Μέσα σε μια σφαίρα, η οποία κυριαρχείται από τον φόβο της πλήξης και από το άγχος της διασκέδασης με οποιοδήποτε τίμημα, η πολιτική είναι καταδικασμένη να εμφανίζεται σαν ένα **άχαρο** θέμα, το οποίο όσο το δυνατόν πρέπει να αποκλείεται από τις ώρες της μεγάλης ακροαματικότητας, ένα θέαμα ελάχιστα ελκυστικό, και μάλιστα καταθλιπτικό, δύσκολο στην προσέγγισή του, που πρέπει να καταστεί ενδιαφέρον. Εξ ου και η τάση η οποία παρατηρείται παντού, από τις ΗΠΑ μέχρι την Ευρώπη, να θυσιάζεται ολοένα και περισσότερο ο αρθρογράφος και ο ρεπόρτερ-ερευνητής προς όφελος του παρουσιαστή-διασκεδαστή, ενώ η πληροφορία, η ανάλυση, η σε βάθος συνέντευξη, η συζήτηση εμπειρογνωμόνων ή το ρεπορτάζ να θυσιάζονται προς όφελος της διασκέδασης και της ανούσιας πολυλογίας των talk-shows μεταξύ τακτικών και εναλλάξιμων συνομιλητών. [...]

Για να κατανοήσουμε πραγματικά τι λέγεται και, κυρίως, τι δεν λέγεται σε αυτές τις **εικονικές** ανταλλαγές απόψεων, θα έπρεπε να αναλυθούν **λεπτομερειακά** οι όροι επιλογής εκείνων που στις ΗΠΑ αποκαλούνται panelists. Χρειάζεται να είναι πάντοτε διαθέσιμοι, πάντοτε πρόθυμοι να προσέλθουν και να παίξουν το παιχνίδι, δεχόμενοι να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις, ακόμη και στις πλέον γελοίες ή σκανδαλώδεις, τις οποίες θέτουν οι δημοσιογράφοι, αλλά και να είναι έτοιμοι για όλα, δηλαδή για όλες τις υποχωρήσεις όσον αφορά το θέμα, τους άλλους συμμετέχοντες, για όλους τους συμβιβασμούς και για όλες τις παραχωρήσεις. Έτσι εξασφαλίζουν άμεσα και έμμεσα οφέλη που επιφυλάσσει η «διασημότητα στα μέσα ενημέρωσης», κύρος στα ειδησεογραφικά όργανα, προσκλήσεις για την παροχή προσοδοφόρων διαλέξεων στις ΗΠΑ και ολοένα περισσότερο στην Ευρώπη. Καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια, κυρίως στη διάρκεια των προ-συνεντεύξεων που διεξάγουν παραγωγοί, να επιλέγονται panelists που θα διατυπώνουν τοποθετήσεις με **σαφείς** και απαστράπτοντες όρους και που καλύτερα είναι να μην επιβαρύνονται με σύνθετες γνώσεις. [...]

Το μόνο όμως που πετυχαίνουν οι δημοσιογράφοι, οι οποίοι επικαλούνται τις αναμονές του κοινού προκειμένου να δικαιολογήσουν αυτήν την πολιτική της δημιουργικής υπεραπλούστευσης, η οποία είναι εντελώς αντίθετη με τη δημοκρατική πρόθεση της πληροφόρησης ή της εκπαίδευσης μέσω της ψυχαγωγίας, δεν είναι παρά να προβάλουν στο κοινό τις δικές τους τάσεις και τον δικό τους τρόπο θέασης των πραγμάτων. Ο φόβος μήπως προκαλέσουν πλήξη τούς εξωθεί να παραχωρούν το προβάδισμα στον διαπληκτισμό έναντι της συζήτησης, στην πολεμική έναντι της διαλεκτικής και να επιστρατεύουν κάθε μέσο προκειμένου να ευνοήσουν τη σύ-

γκρουση μεταξύ των ανθρώπων –των πολιτικών κυρίως– εις βάρος της αντιπαράθεσης των επιχειρημάτων τους, δηλαδή εις βάρος αυτού που αποτελεί το ίδιο το διακύβευμα της συζήτησης (έλλειμμα του προϋπολογισμού, μείωση των φόρων ή εξωτερικό χρέος). Η όλη τους «αυθεντία» συνίσταται σε γνώση του πολιτικού κόσμου, η οποία βασίζεται περισσότερο στον **στενό** κύκλο των επαφών και των εκμυστηρεύσεων –και μάλιστα των διαδόσεων και της φημολογίας– παρά στην αντικειμενικότητα της παρατήρησης και της έρευνας. Έτσι έχουν πραγματικά την τάση να μεταφέρουν τα πάντα σε ένα έδαφος το οποίο ελέγχουν απόλυτα, επικεντρώνουν το ενδιαφέρον στο παιχνίδι και στους παίκτες παρά στο διακύβευμα του παιχνιδιού, στα ζητήματα πολιτικής τακτικής, παρά στην ουσία των συζητήσεων, στις πολιτικές επιπτώσεις των λόγων με βάση τη λογική του πολιτικού πεδίου (τη λογική των συνασπισμών, των συμμαχιών και των συγκρούσεων μεταξύ των προσώπων), παρά στο περιεχόμενο των λόγων.

Pierre Bourdieu, *Για την τηλεόραση*, μτφρ. Αλεξάνδρα Σωτηρίου, Καίτη Διαμαντάκου, Εκδόσεις Πατάκη, (βλ. σχολικό βιβλίο *Θεματικοί Κύκλοι*, σελ.181-182).

Ερωτήσεις κατανόησης του κειμένου

1. Γιατί η πληροφορία, η ανάλυση, η εις βάθος συνέντευξη, η συζήτηση εμπειρογνομόνων ή το ρεπορτάζ θυσιάζονται προς όφελος της διασκέδασης και της ανούσιας πολυλογίας των talk-shows μεταξύ τακτικών και εναλλάξιμων συνομιλητών, σύμφωνα με τον Πιερ Μπουρντιέ;
2. Ποιοι είναι οι όροι επιλογής εκείνων που στις ΗΠΑ αποκαλούνται panelists;
3. Πώς επικεντρώνεται το ενδιαφέρον στην αντιπαράθεση προσώπων και όχι στο περιεχόμενο της συζήτησης;

Ασκήσεις επεξεργασίας του κειμένου

1. Να προσδιορίσετε τι δηλώνει η χρήση της παρένθεσης: (έλλειμμα του προϋπολογισμού, μείωση των φόρων ή εξωτερικό χρέος).
2. Ποια είναι τα δομικά στοιχεία της δεύτερης παραγράφου: «Για να κατανοήσουμε πραγματικά... να μην επιβαρύνονται με σύνθετες γνώσεις»;
3. Να γράψετε πλαγιότιτλους των παραγράφων του κειμένου.
4. Να γράψετε τα συνώνυμα των λέξεων: ελκυστικό, καταστεί, εμπειρογνομόνων, πολυλογίας, σκανδαλώδεις, αναμονές.
5. Να γράψετε τα αντώνυμα των λέξεων: άχαρο, ανούσιας, εικονικές, λεπτομερειακά, σαφείς, στενό.

✎ Σε άρθρο, το οποίο θα δημοσιευθεί στην εφημερίδα της συνέλευσης των κατοίκων της γειτονιάς σας, αναλύετε ποια είναι η σημασία του βιβλίου για τον σύγχρονο άνθρωπο. Στη συνέχεια, εξετάζετε αν η τηλεόραση συμβάλλει στη διάδοση του βιβλίου ή αντίθετα αν οδηγεί στον παραγκωνισμό του. (βλ. Έκφραση - Έκθεση Β΄ Λυκείου, σελ. 56)

Βιβλίο ή τηλεόραση;

Προλογικά

Στην εποχή του πολιτισμού της εικόνας και της οικονομικής κρίσης το βιβλίο είναι για πολλούς πολυτέλεια. Σε αυτές τις αντίξοες συνθήκες είναι επιτακτική ανάγκη να αναδειχθεί η σημασία του βιβλίου για τον σύγχρονο άνθρωπο, αλλά και να εξετασθεί αν η τηλεόραση συμβάλλει στη διάδοση του βιβλίου ή αν οδηγεί στον παραγκωνισμό του.

Ένα βιβλίο διαβασμένο από χίλιους διαφορετικούς ανθρώπους είναι χίλια διαφορετικά βιβλία.

Andrei Tarkovsky,
Ρώσος σκηνοθέτης

Α. Η σημασία του βιβλίου

Συμβολή στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών

➡ Τα βιβλία που συμβάλλουν στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο της συλλογικής μνήμης. Με τη μελέτη τους, το άτομο γνωρίζει την πραγματικότητα, τα ιδιαίτερα στοιχεία των πολιτισμών, την ιστορία και τους μύθους, αλλά και ερμηνεύει φυσικά και κοινωνικά φαινόμενα → υπέρβαση στερεοτύπων, προλήψεων και δεισιδαιμονιών, ελεύθερη διακίνηση των ιδεών.

Συμβολή στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας

➡ Η μελέτη βιβλίων που βοηθούν στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να σκεφτεί, να επαληθεύσει, να αμφισβητήσει → μπορεί να συμμετέχει σε συζητήσεις, να αναπτύσσει επιχειρήματα ή να ανασκευάζει τα επιχειρήματα των άλλων, προσεγγίζοντας συνολικά τα ζητήματα που πραγματεύεται.

Διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης

➡ Η μελέτη βιβλίων συμβάλλει στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης, όταν αυτά συντελούν στην **κατανόηση των αιτίων των γεγονότων αλλά και στη συγκριτική προσέγγιση ιστορικών περιόδων** → οι άνθρωποι μπορούν να αξιοποιήσουν τα συμπεράσματα από τη μελέτη του παρελθόντος στη χάραξη πορείας στο παρόν και στο μέλλον. Χάρη στη μελέτη βιβλίων αναδεικνύεται η σημασία της διαφορετικής προσέγγισης της ιστορίας, της αναζήτησης δηλαδή πίσω από τα πρόσωπα, των βαθύτερων οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που καθόρισαν τις ιστορικές εξελίξεις.

Τα βιβλία είναι δύναμη ανατροπής

➡ Τα βιβλία είναι δύναμη ανατροπής, όταν βοηθούν στην αντίσταση σε τυραννικά, δικτατορικά και ολιγαρχικά καθεστώτα. Σε περιόδους όπου ο άνθρωπος οδηγείται σε αδιέξοδο σε ό,τι αφορά τη δυνατότητα μαζικής πολιτικής δράσης, τα βιβλία αποτελούν καταφύγιο, καθώς του δίνουν την ψυχική δύναμη να σταθεί όρθιος και να συνεχίσει να αγωνίζεται. Αυτός είναι ο λόγος που προσφιλής τακτική αυτών των καθεστώτων, όπως στη ναζιστική Γερμανία και στη φασιστική Ιταλία, στη δικτατορία του Μεταξά και του Παπαδόπουλου, είναι είτε **να καίνε βιβλία** είτε **να λογοκρίνονται και να απαγορεύεται η κυκλοφορία τους**.

Β. Η τηλεόραση συμβάλλει στη διάδοση του βιβλίου ή αντίθετα οδηγεί στον παραγκωνισμό του;

Β1. Πότε η τηλεόραση συμβάλλει στη διάδοση του βιβλίου

➡ Όταν στα τηλεοπτικά προγράμματα υπάρχουν ειδικές εκπομπές για το βιβλίο, η τηλεόραση συμβάλλει στη διάδοσή του, καθώς οι αναγνώστες ενημερώνονται για τις νέες εκδόσεις βιβλίων και την κριτική που ασκείται σε αυτά. Όταν προβάλλονται θεατρικά έργα ή μυθιστορήματα γίνονται τηλεοπτικές σειρές, γνωστοποιείται το έργο αξιόλογων συγγραφέων και οι θεατές προσανατολίζονται στη μελέτη των βιβλίων τους. Η προβολή συναυλιών συνθετών που μελοποίησαν κορυφαίους ποιητές συντελεί στην ανάγνωση των ποιημάτων τους.

Β2. Η τηλεόραση οδηγεί στον παραγκωνισμό του βιβλίου

Η εικόνα γοητεύει τον τηλεθεατή

➡ Η εικόνα γοητεύει τον τηλεθεατή και τον καθηλώνει στη θέση του παθητικού δέκτη μηνυμάτων, καθώς δεν χρειάζεται να σκεφτεί, να φανταστεί, να δημιουργήσει. Δέχεται χωρίς αντίδραση τη συνεχή ροή πληροφοριών και εικόνων, θεωρεί αυ-

τονόπτα και δεδομένα όσα προβάλλονται → δεν αναζητεί τη γνώση, δεν έχει ούτε τη διάθεση ούτε τον χρόνο για μελέτη βιβλίων.

➡ Η προβολή της αντίληψης από τηλεοπτικές σειρές και διαφημίσεις ότι η ευτυχία προσδιορίζεται από τη συνεχή συσσώρευση υλικών αγαθών διαμορφώνει καταναλωτικό τρόπο ζωής. Σε αυτές τις συνθήκες, το βιβλίο συχνά αντιμετωπίζεται ως διακοσμητικό στοιχείο στις απαστράπτουσες βιβλιοθήκες.

Μαζική κουλτούρα

➡ Η λειτουργία της τηλεόρασης δεν αποσκοπεί στην πολιτιστική αναβάθμιση της κοινωνίας. Αντίθετα, επειδή ελέγχεται από οικονομικά ισχυρούς κύκλους, εξυπηρετεί τη μεγιστοποίηση των κερδών τους. Για να επιτευχθεί αυτό, αλλά και για να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη, τα προγράμματα της τηλεόρασης προβάλλουν τη μαζική κουλτούρα.

Τηλεοπτικές σειρές

➡ Τηλεοπτικές σειρές λειτουργούν ως υποκατάστατο του βιβλίου. Με έντονη συγκινησιακή φόρτιση και απλοϊκό σενάριο, με τη σύγκρουση του απόλυτου καλού με το απόλυτο κακό, υποκαθιστούν την ανάγκη του ατόμου να εμπλουτίσει τα συναισθήματά του με την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων.

Κυριαρχία συνθηματολογικών εκφράσεων

➡ Η τηλεόραση συντελεί στον παραγκωνισμό του βιβλίου, καθώς με την κυριαρχία της αλλοιώνεται η γλώσσα. Η επικράτηση συνθηματολογικών εκφράσεων στις τηλεοπτικές σειρές, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το άτομο δεν μπορεί να διαβάσει, διότι συχνά ο γραπτός λόγος γι' αυτόν είναι ακατανόητος και απρόσιτος → οι τηλεθεατές αποξενώνονται από τον γραπτό λόγο.

Επιλογικά

Τα βιβλία που αναπτύσσουν την κριτική ικανότητα και διαμορφώνουν ιστορική συνείδηση συμβάλλουν στη διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Η συνεχής προβολή όμως από τα τηλεοπτικά προγράμματα του εύκολου κέρδους ως αξίας δημιουργεί την αντίληψη ότι η ενασχόληση με τη μελέτη βιβλίων αποτελεί πάρεργο και χαμένο χρόνο. Αντίθετα, η ενασχόληση του ανθρώπου με βιβλία που βοηθούν στην απελευθέρωση της σκέψης αποτελεί προϋπόθεση για την υπέρβαση των συνθηκών που καθιστούν το άτομο ευάλωτο στην εκμετάλλευση και στη χειραγώγηση.

✎ Σε άρθρο, το οποίο θα δημοσιευθεί στην ιστοσελίδα των μαθητριών και των μαθητών του σχολείου σας, τεκμηριώνετε την άποψη ότι η τηλεόραση κατασκευάζει έναν φανταστικό κόσμο, που παρουσιάζεται σαν να είναι η πραγματικότητα, ενώ αποτελεί αναπαράσταση του πραγματικού με την οποία αναπαράγεται η κυρίαρχη ιδεολογία (βλ. Έκφραση - Έκθεση Β' Λυκείου, σελ. 57). Στη συνέχεια, αναλύετε αν οι νέοι μπορούν να αρνηθούν τον πολιτισμό της εικόνας ή είναι πλέον ευάλωτοι στην ιδεολογική και πολιτική χειραγώγηση.

Ο πολιτισμός της εικόνας και η φαντασιακή προσέγγιση του πραγματικού

Προλογικά

Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, προβάλλοντας πρότυπα, αναπαριστώντας την πραγματικότητα, έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώνουν απόψεις, αντιλήψεις, νοοτροπίες, συμπεριφορές. Η τηλεόραση, με τη χρησιμοποίηση της εικόνας και του ήχου, είναι ισχυρό μέσο μαζικής επικοινωνίας και ο έλεγχός της αποτελεί βασικό στόχο όσων επιδιώκουν να καθορίσουν τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις. Ο περιορισμός της κυριαρχίας της όμως προϋποθέτει τον προσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο γίνεται η αναπαράσταση του πραγματικού με βάση τις αξίες και τις ιδεολογίες εκείνων που ελέγχουν τους τηλεοπτικούς σταθμούς, αλλά και του ρόλου των νέων στην υπέρβαση του πολιτισμού της εικόνας.

Α. Η αναπαράσταση του πραγματικού με βάση τις αξίες και τις ιδεολογίες εκείνων που ελέγχουν τους τηλεοπτικούς σταθμούς

Ειδήσεις

➡ Η παρουσίαση των ειδήσεων χαρακτηρίζεται από κατασκευή γεγονότων, ενασχόληση με την προσωπική ζωή πολιτικών και καλλιτεχνών, παραπληροφόρηση. Προβάλλονται πολιτικοί οι οποίοι επικαλούνται συνεχώς την κοινωνία, παρουσιάζ-

ζονται ως μεσσίες που μπορούν να αντιμετωπίσουν όλα τα προβλήματα, ενώ στην πραγματικότητα επιδιώκουν να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη, ώστε να αποδεχθεί τον ρόλο του θεατή των γεγονότων.

Η τηλεόραση είναι ενδιαφέρουσα και αναγκαία για την εξουσία, διότι μπορεί να αναπαριστά «ζωντανά» όλο τον κόσμο. Τίποτε δεν δημιουργεί η ίδια: ούτε τέχνες ούτε επιστήμες. [...] Μπορεί να κατασκευάζει έναν φανταστικό κόσμο, που ενώ είναι, όπως κάθε αναπαράσταση, αποσπασματικός και επιλεκτικά συγκροτημένος από θραύσματα της πραγματικότητας, εξαιτίας της συνεχούς τηλεοπτικής ροής παρουσιάζεται σαν η πραγματικότητα η ίδια και η αλήθεια της. Ωστόσο, δεν πρόκειται παρά για αναπαράσταση του πραγματικού συναρμολογημένη με βάση τις αξίες και τις ιδεολογίες εκείνων που ελέγχουν το κανάλι και σκοπεύουν, τελικά, τον παραλήπτη-κοινό.

Άγγελος Ελεφάντης, «Εξουσία και μέσα μαζικής ενημέρωσης», από τον περιοδικό τύπο.

(βλ. Έκφραση - Έκθεση Β' Λυκείου, σελ. 57)

Διαφημίσεις

➡ Οι διαφημίσεις διαμορφώνουν **επίπλαστες ανάγκες**. Προβάλλουν την αντίληψη ότι η ευτυχία προσδιορίζεται από τη συνεχή συσσώρευση υλικών αγαθών, προωθούν αρνητικά πρότυπα → περιεχόμενο της ζωής του ατόμου γίνεται η ακόρεστη επιθυμία για συνεχή κατανάλωση εμπορευμάτων, επικρατούν ανταγωνιστικές σχέσεις, νάρκισσισμός και τυχοδιωκτισμός.

Τηλεοπτικές σειρές

➡ Τηλεοπτικές σειρές χαρακτηρίζονται από **έντονη συγκινησιακή φόρτιση**, με απλοϊκό σενάριο, όπου το κακό αναμετρείται με το καλό σε αμέτρητα επεισόδια. Παρουσιάζεται η καθημερινή ζωή χωρίς ανεργία, φτώχεια και εξαθλίωση, ώστε ο τηλεθεατής να ξεχάσει τις πραγματικές συνθήκες της ζωής του, να πιστέψει ότι, ακόμα και αν είναι οικονομικά εξαθλιωμένος, έστω και για λίγο, μπορεί να αισθανθεί την ψευδαίσθηση μιας ονειρικής ζωής → η παρακολούθηση τηλεοπτικών εκπομπών λειτουργεί ως υποκατάστατο των διαπροσωπικών σχέσεων.

Ριάλιτι

➡ Οι εκπομπές ριάλιτι **χρησιμοποιούν και γελοιοποιούν άτομα που αναζητούν επιβεβαίωση με τη δημοσιότητα**. Εκμεταλλεύονται τη φτώχεια, τη μοναξιά και την εγκατάλειψη, εμπορευματοποιούν τη σωματική ή την ψυχική τους ιδιαιτερότητα, προβάλλουν ως πρότυπο την ανταγωνιστική σχέση, τη δολοπλοκία → στοιχείο της καθημερινότητας των τηλεθεατών γίνεται η διασκέδαση με τα προβλήματα και τα υπαρξιακά αδιέξοδα του άλλου.

Γλώσσα

➡ Η κυριαρχία του πολιτισμού της εικόνας έχει ως αποτέλεσμα την αδιαφορία για τη συγκρότηση του λόγου και τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης άποψης. Οι τηλεο-

πτικές εκπομπές ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για τη **γλωσσική συρρίκνωση** εξαιτίας της επικράτησης συνθηματολογικών εκφράσεων και της τυποποίησης της γλώσσας σε αυτές.

Β. Οι νέοι και η υπέρβαση του πολιτισμού της εικόνας

➡ **[Μεταβατική παράγραφος]** Αν και δεν είναι λίγοι οι νέοι που αποδέχονται τη μαζική κουλτούρα, υπάρχουν όμως και νέοι που αποτελούν δύναμη αντίστασης, δημιουργίας και προοπτικής για την κοινωνία. Στην καθημερινή τους ζωή μπορούν να αρνηθούν τον πολιτισμό της εικόνας, διαμορφώνοντας διαφορετικό τρόπο ζωής.

Στάση ζωής

➡ **Οι νέοι μπορούν να αρνηθούν τον πολιτισμό της εικόνας.** Διαμορφώνοντας ολοκληρωμένη προσωπικότητα, διευρύνοντας τις γνώσεις τους, θα μπορούν να αναλύουν την οικονομική, πολιτική και κοινωνική κατάσταση και να αμφισβητούν όσα προβάλλονται ως αυτονόητα και δεδομένα. Με τη στάση ζωής τους θα συμβάλλουν στην υπέρβαση του ατομικισμού και των ανταγωνιστικών σχέσεων.

Αντίσταση στον πολιτισμό της εικόνας

➡ Η συλλογικότητα και η ανιδιοτέλεια των νέων αποτελούν θεμελιώδεις προϋποθέσεις για να μην κυριαρχήσει ο πολιτισμός της εικόνας. Η **άρνηση των καταναλωτικών προτύπων**, η εναντίωση στην αντίληψη ότι επιδίωξη όλων πρέπει να είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, η ιεράρχηση των συλλογικών αναγκών πάνω από τις ατομικές → οι νέοι δεν θα είναι θύματα των διαφημίσεων και των τηλεοπτικών σειρών.

Ο ρόλος των νέων στην οικογένεια

➡ Οι νέοι μπορούν να διαμορφώσουν συνθήκες διαπαιδαγώγησης στην οικογένεια χωρίς ψευδαισθήσεις και στερεότυπα, με τον **περιορισμό της κυριαρχίας της τηλεόρασης** στη ζωή τους. Μπορούν να εναντιωθούν στον καταναλωτισμό, αλλά και να μην αποδεχθούν τον ρόλο του παθητικού δέκτη μηνυμάτων.

Ο ρόλος των νέων στην εκπαίδευση

➡ Οι νέοι μπορούν να διεκδικήσουν να υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση σε ένα σχολείο το οποίο θα ενισχύει την αφαιρετική λειτουργία της σκέψης, ώστε να μπορούν να ασκούν κριτική στον ρόλο των μέσων μαζικής επικοινωνίας και να μην αποδέχονται ως ορθό και αυτονόητο, ό,τι εντυπωσιακό προβάλλουν. Ταυτόχρονα όμως χρειάζεται να επιθυμούν να διευρύνουν τις γνώσεις τους και να διαμορφώ-

νουν συγκροτημένη άποψη για τον κόσμο → δεν θα είναι ευάλωτοι στην ιδεολογική και πολιτική χειραγώγηση.

Επιλογικά

Ο πολιτισμός της εικόνας δεν είναι απλώς σύνολο εικόνων, αλλά συνιστά κοινωνική σχέση. Αν αντιμετωπιστεί ως αυτονόητος ή δεδομένος, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας θα συνεχίσουν να διαμορφώνουν συνθήκες κυριαρχίας ισχυρών οικονομικά κύκλων, που με τη δύναμη των μέσων αυτών καθορίζουν την πολιτική των κυβερνήσεων, αλλά και εδραιώνουν μια κοινωνία καταναλωτών. Απέναντι σε αυτήν την κατάσταση, οι νέοι μπορούν να συμβάλουν στην υπέρβαση του πολιτισμού της εικόνας, ώστε τις σχέσεις των ανθρώπων να τις προσδιορίζει ο αλληλοσεβασμός, η ανιδιοτέλεια και η αλληλεγγύη.

Μου λεν αν φύγω από τον κύκλο θα χαθώ
στα όριά του μοναχά να γυροφέρνω
και πως ο κόσμος είναι ανήμερο θεριό
κι όταν δαγκώνει, εγώ καλά είναι να σωπαίνω.

Μα εγώ μ' ένα άγριο περήφανο χορό
σαν αετός πάνω απ' τις λύπες θα πετάξω.
Σιγά μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ,
σιγά μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ.

Μου λεν αν φύγω πιο ψηλά θα ζαλιστώ
καλύτερα στη λάσπη εδώ μαζί τους να κυλιέμαι
και πως αν θέλω περισσότερα να δω,
σ' ένα καθρέφτη μοναχός μου να κοιτιέμαι.

Κι όταν φοβούνται πως μπορεί να τρελαθώ
μου λεν να πάω κρυφά κάπου να κλάψω.

Και να θυμάμαι πως αυτό το σκηνικό
είμαι μικρός πολύ μικρός για να τ' αλλάξω.

Θα πάω να χτίσω μια φωλιά στον ουρανό,
θα κατεβαίνω μόνο αν θέλω να γελάσω
Σιγά μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ,
σιγά μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ.

«Σιγά μην κλάψω»,
στίχοι του Γιάννη Αγγελάκα